

۱۵۷۷۸۸۴

۹۷۸-۹۶۴-۹۹۴۰-۹۵-۴

مبانی
فقهی
جرم‌انگاری

نشر نگاه معاصر

سرشنا:	: فتاحی، سید محسن، ۱۳۳۷ -
عنوان قرا دی	: ایران. قوانین و احکام. Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور:	: سید محسن فتاحی (با تطبیق بر میراث فرهنگی) / سید محسن فتاحی.
مشخصات نشر:	: تهران: نگاه معاصر، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری:	: ۱۸۱ ص. ۱.
شابک:	: 978-64-940-95-3
وضعیت فهرست نویسی:	: فیبا.
یادداشت:	: کتابنامه.
موضوع:	: آثار تاریخی - نگهداری و مرمت - قوانین و مقررات کیفری - ایران.
موضوع:	: Antiquities - Collection and Preservation * Law and Legislation - Criminal Provisions - Iran
موضوع:	: آثار تاریخی (فقه).
موضوع:	: Antiquities
موضوع:	: آثار فرهنگی - نگهداری و مرمت - قوانین و مقررات - ایران.
موضوع:	: Cultural Property - Protection - Law and Legislation - Iran
موضوع:	: آثار فرهنگی (فقه).
موضوع:	: Cultural Property
موضوع:	: مجازات (فقه) - ایران.
موضوع:	: Punishment (Islamic Law) - Iran
موضوع:	: حقوق جزا (فقه).
موضوع:	: Criminal Law (Islamic Law)
رده بندی کنگره:	: ۱۳۹۶ م ۲ ف ۳۱۸۳ / KMH
رده بندی دیویی:	: ۳۴۴/۴۶۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی:	: ۵۰۸۳۹۳۵

مبانی فقهی جرم‌انگاری در حوزه مباحات شرعی با تطبیق بر جرایم علیه میراث فرهنگی

سید محسن فتاحی

کتابخانه

ناشر: نشر نگاه معاصر (وابسته به مؤسسه پژوهشی نگاه معاصر)

مدیر: ری: باسم رسام

حروفچینی و صفحه‌آایی: حروفچینی هما (امید سیدکاظمی)

لیتوگرافی: نشر

چاپ و صحافی: نشر

نوبت چاپ: یکم، ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰

قیمت: ۱۷۰۰۰ تومان

شابک: ۹۶۴-۹۹۴۰-۹۵-۳-۹۶۸

نشانی: تهران - مینی سیتی - شهرک محلاتی - فاز ۱ - منجرات - بلوک ۳۸ - واحد ۲ شرقی

تلفن: ۲۲۴۴۸۴۱۹ / پست الکترونیک: negahe.moaser94@gmail.com

فهرست

۱۱	پیشگفتار
۱۷	فصل اول: ماهیت و انواع مجازات‌های جرایم علیه میراث فرهنگی
۲۰	گفتار اول. کلیات
۲۰	۱- چیستی و تنوع احکام شرعی
۲۲	۲- تنوع مجازات‌ها در شرع و قانون
۲۲	۱-۲- تقسیم شرعی جرایم و مجازات‌ها
۲۳	۲-۲- انعکاس تقسیم شرعی جرایم در قوانین کشور
۲۴	گفتار دوم. ماهیت مجازات‌های جرایم علیه میراث فرهنگی و مبانی فقهی آن
۲۴	۱- تعزیر و نسبت آن با مجازات‌های جرایم علیه میراث فرهنگی
۲۵	۱-۱- تعریف تعزیر
۲۵	۱-۱-۱- تعزیر در لغت
۲۵	۱-۱-۲- تعزیر در اصطلاح فقه
۲۵	۱-۱-۳- تعزیر در اصطلاح قانون
۲۷	۲-۱- ماهیت تعزیر
۲۷	۱-۲-۱- بررسی موضوع «گناه» در مجازات تعزیر
۲۸	۲-۲-۱- بررسی قلمرو جرایم مستوجب تعزیر
۳۰	۱-۲-۲-۱- ادله جواز تعزیر در گناهان صغیره
۳۰	۱-۲-۲-۲- روایات
۳۲	۱-۲-۲-۲-۱- قاعده «التعزیر علی کل معصیه»: «کل منکر یعزّر مرتکبه»

- ۳۳..... ۱-۲-۱-۲-۲-۲-۱ ادله قاعده
- ۳۷..... ۱-۲-۲-۲- جمع بندی بحث جواز یا عدم جواز تعزیر در گناهان صغیره
- ۳۸..... ۱-۲-۳- بررسی انحصار یا عدم انحصار تعزیر به گناهان
- ۳۹..... ۱-۲-۳-۱ ادله انحصار تعزیر به گناهان
- ۴۰..... ۱-۲-۳-۲ ادله جواز تعزیر در غیر گناهان
- ۴۰..... ۱-۲-۳-۱ روایات
- ۴۱..... ۱-۲-۳-۲ دلیل حفظ نظام
- ۴۴..... ۲- بررسی مبانی فقهی مجازات‌های جرایم علیه میراث فرهنگی به طور عام
- ۴۴..... ۲- مبانی فقهی احکام حکومتی
- ۴۵..... ۱-۲-۱-۱ دلیل عمده ولایت معصوم
- ۴۷..... ۲-۲-۲-۱ بستر احکام حکومتی
- ۴۷..... ۲-۲-۲-۲ رکن اصل احکام حکومتی (مصلحت و ضوابط آن)، و تطبیق آن بر قوانین جرایم علیه میراث فرهنگی: مصلحت
- ۵۱..... ۱-۲-۲-۱ تعریف مصاحبه
- ۵۱..... ۱-۲-۲-۲ ضوابط مصاحبه
- ۵۳..... ۱-۲-۲-۲ ضابطه نخست: رتبه ضرورت
- ۵۸..... ۱-۲-۲-۲ ضابطه دوم: میزان احراز صلیحت
- ۵۹..... گفتار سوم، مهمترین انواع مجازات‌های جرایم علیه میراث فرهنگی مندرج در قانون و بررسی مبانی فقهی آن
- ۵۹..... ۱- مجازات حبس و ادله مشروعیت آن
- ۶۱..... ۱-۱-۱-۱ قرآن کریم
- ۶۱..... ۱-۱-۱-۱ آیه جزای محاربه
- ۶۲..... ۱-۱-۲-۱ آیه امساک در بیت
- ۶۳..... ۱-۱-۳-۱ آیه استشهدا در وصیت
- ۶۴..... ۱-۱-۴-۱ آیه حصر
- ۶۴..... ۲-۱-۲ روایات
- ۶۵..... ۱-۲-۱-۱ روایت عَبْدُ اللَّهِ بْنِ سَبَّاحَةَ
- ۶۵..... ۱-۲-۲-۱ مرفوعة برقی
- ۶۷..... ۱-۲-۳-۱ موثقه غیاث بن ابراهیم

۷۱	۱-۲-۴- صحیحہ عبد اللہ بن سنان عن ابی عبد اللہ
۷۲	۱-۳- دلیل عقل
۷۳	۱-۴- روش عقلا
۷۸	۲- مجازات های مالی
۷۹	۱-۲- مفروضات ما در بحث مجازات های مالی
۸۰	۲-۲- ادله مشروعیت مجازات های مالی
۸۱	۲-۲- ادله نوع اول مجازات های مالی (جریمه های نقدی)
۸۱	۲-۲-۱-۱- قرآن و روایات
۸۲	۲-۲-۱-۱- روایت دال بر جریمه کردن عامل حکومت
۸۳	۲-۲-۱-۱- روایتی که دو بار پرداخت را الزام می کند
۸۴	۲-۲-۱-۳- روایات پرداخت قیمت عبد
۸۹	۲-۲-۱-۴- روایت محمد بن مسلم
۹۰	۲-۲-۱-۲- اسحاق علیه حکومت و ولایت فقیه
۹۱	۲-۲-۱-۳- دلیل رحمت مقدم
۹۲	۲-۲-۱-۴- دلیل اقتضای سرسمن عقد
۹۳	۲-۲-۱-۵- دلیل اولویت قطعی
۹۶	۲-۲-۱-۶- روش عقلا
۹۷	۲-۲-۲- ادله نوع دوم مجازات های مالی (سلب تنگی، مصادره اموال)
۱۰۰	۲-۳- مقتضای اصل عملی
۱۲۳	فصل دوم: چالش های التزام به قوانین: جرایم علیه میراث فرهنگی و راه حل های آن
۱۲۶	گفتار اول: چالش ها
۱۲۷	۱- خطا در تشخیص مصلحت و ضرورت
۱۲۷	۲- انگیزه های مادی و نفسانی
۱۳۳	گفتار دوم: راه حل هایی برای برون رفت از تعارض احکام اولیه و احکام حکومتی در حوزه میراث فرهنگی
۱۳۴	۱- راه حل های بنایی
۱۳۴	۱-۱- خدمات مشروط
۱۳۶	۱-۲- ضرورت تأمین منابع مالی دولت

۱۳۹	۲- راه حل‌های مبنایی
۱۳۹	۲-۱- بیعت
۱۴۱	۲-۲- مقدم بودن منافع جمع
۱۴۱	۲-۳- نگاه حکومتی به احکام اولیه
۱۴۴	۲-۴- توسعه حجیت بناهای عرفی و عقلایی
۱۵۱	۲-۵- حداقلی بودن شریعت
۱۵۵	مروری بر یافته‌ها
۱۵۶	توصیه و پیشگامان
۱۶۵	□ منابع
۱۷۵	□ پیوست

پیشگفتار

میراث فرهنگی از موضوعاتی است که در عصر کنونی از جنبه‌های متعددی مورد توجه قرار گرفته و در حوزه‌های مختلفی مانند مرمت و باززنده‌سازی بناهای تاریخی، باستان‌شناسی، مردم‌شناسی، موزه‌ها و بناهای تاریخی، موزه‌داری، حفاظت و مرمت بناهای تاریخی و حفاظت و ثبت آثار و اشیای تاریخی، هنرهای سنتی، صنایع دستی و تکنولوژی معماری در جوامع علمی و دانشگاهی جای باز کرده است. منافع اقتصادی میراث فرهنگی و نقشی که این میراث در حفظ هویت فرهنگی جوامع ایفا می‌کند دو علتی است که دولت‌ها را بر آن داشت تا توجه ویژه‌ای به این پدیده مبذول دارند. ارزش این آثار موجب گشته که سوداگران داخلی و خارجی سراسر پهنه کشور را غربال کنند و از ریز و درشت این آثار ثروتی به چنگ آورند. پدیده غارت اموال فرهنگی، نه چندان نو بلکه از دوران دور و در لابلای برگ‌های تاریخ این کشور ثبت گشته است. شاید اولین هشدار را بتوان از داریوش و کورش و برصفحاتی سنتی یافت. داریوش در کتیبه بیستون چنین می‌نگارد: «ای که در آینده این پیکربینی، آن را در می‌فکن! اگر تا توانی نگاهش داری یزدان تو را دوست باد و زندگی دراز دهد».^۱ و یا کورش می‌گوید: «ای عابر،... من کورش هستم... شاهنشاهی را به پارسی‌ها داده‌ام و بر آسیا حکومت کرده‌ام... پس به گور من چشم طمع نینداز».^۲ البته شاید بتوان تفسیرهای دیگری نیز از این روایت‌ها داشت. به هر حال غارت میراث فرهنگی در عصر و زمان ما آن قدر گسترده شده است که به صورت یک شغل پرطرفدار درآمده به طوری که فعالان آن در سخت‌کوشی در غارت این مرز و بوم زیانزد عام و خاص شده‌اند.

با وجود اینکه برای جلوگیری از روند رو به رشد تطاول این ثروت از همان ابتدای انقلاب راه‌کارهایی اندیشیده شد و در قالب مواد قانونی از تصویب مجلس و شورای نگهبان گذشت ولی به خاطر برخی گسست‌هایی که بین مقام اندیشه و مقام واقعیت‌های خارجی وجود داشته و دارد، حل این معضل همواره با کاستی‌های فراوانی مواجه گشته است. مشکلاتی که در این حوزه وجود داشت و کاستی‌هایی که مشاهده می‌شد موجب گشت که بررسی فقهی حقوقی میراث فرهنگی با رویکرد ریشه‌یابی نظری این حوزه کاربردی به عنوان یک پروژه تحقیقاتی در پژوهشکده علوم و فرهنگ اسلامی تعریف شود. پس از اینکه مسئولیت انجام این تحقیق به عهده بنده قرار گرفت، طرحی آماده شد و پس از انجام اصلاحاتی به تأیید گروه مربوطه رسید. مطالعات بدوی گسترده و فیش‌برداری‌های مفصل و سامان‌بخشی به فیش‌ها زمان قابل توجهی را به خود اختصاص داد. در قله‌های پیمایش ساختاری که با توجه به فیش‌های به دست آمده مناسب به نظر می‌رسید نگارش مطالب آغاز شد.

نگارش این تحقیق دقت به منابع را از نضای کرد زیرا لازم بود با وسواس زیاد، این موضوع بر اساس موازین و معیارهای فقهی و به دور از روشنفکری‌زدگی‌های بی‌ضابطه‌ای که متأسفانه امروزه به صورت یک آفت جدی برای طرح اندیشه‌های نو در حوزه مطالعات فقهی درآمده است تدوین گردد. از آن جهت تلاش شد که با تحلیل ریشه‌های فقهی مشکلات قوانین میراث فرهنگی در حوزه میراث‌ها و ضرورتاً مبتنی بر آموزه‌های دانش فقه و اصول فقه در جهت احراز حجت به ابد، به ورزی پرداخته شود. البته این دغدغه‌مندی بدان معنا نبود که تحلیل‌ها با رویکردی تقلیدی و لزوماً مطابق با آرای مشهور و یا فقیهان بزرگ انجام یابد، بلکه ضمن استفاده از آرای مقبول و معقول، هر جا که نقدی بر مبانی پیشین به نظر رسید، تلاش شد به صورت منطقی و مستدل بیان گردد. با وجود این، اصراری بر صحت نتایجی که از این نوشته حاصل آمده نیست، بلکه فقط حاصلی ابتدایی از تحلیل‌های نویسنده است که با چهره‌ای گشاده دروازه نقد را بر آن گشوده می‌بیند. لازم به ذکر است که این تحقیق قبل از چاپ مورد ارزیابی چهار نفر از فرهیختگان و اساتید حوزه و دانشگاه قرار گرفت و بسیاری از اصلاحات پیشنهادی آنان در تهیه نسخه نهایی اعمال گشت.

کتاب حاضر به دو فصل تقسیم گشته است: فصل اول با عنوان ماهیت و انواع کلی مجازات‌های جرایم علیه میراث فرهنگی، و فصل دوم با عنوان چالش‌های التزام به قوانین جرایم علیه میراث فرهنگی و راه حل‌های آن. رویکرد این نوشتار، تحلیل مبانی عام فقهی در حوزه مجازات‌ها است و به لحاظ مصداقی، میراث فرهنگی را مورد مطالعه آن تحلیل فقهی قرار می‌دهد.

در پایان شایسته می‌دانم از برادر عزیزم جناب آقای اکبر قنبری که زحمت پی‌گیری چارچوب رشته را تقبل کردند قدردانی کنم. همچنین بر خود لازم می‌دانم نسبت به اندیشه‌مندانی که در ارزیابی این اثر با ارائه نظرات اصلاحی خود نویسنده را در رفع نقص‌های آن یاری دادند سپاسگزاری کنم.

... و بیشتر از همه، خدای را مدیون الطاف الهی و اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام و خصوصاً امام عصر علیه‌السلام می‌دانم که در ظل سایه عنایتشان توفیق یافته‌ام از بحر عمیق علوم الهی قطره‌ای و از خورشید گشاده حوزه علمیه قم توشه‌ای برگیرم.
... و البته محبت‌های پروردگار و والدین، عای مادرم، و صبر و تحمل همسر و فرزندانم را نیز نباید فروگذارم که همگامی‌شان پیمودن راه را هموار کرده است. نقد خوانندگان عزیز را بر دیده می‌نهم.

سید محسن فتاحی

سمیات علمی دانشگاه ادیان و

مذاهب

mohsen.fattahi@gmail.com

سهروردی

۱۳۹۶/۰۵

پی‌نوشت‌ها

۱. حجت، مهدی؛ میراث فرهنگی در ایران؛ سیاست‌ها برای یک کشور اسلامی؛ تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور (پژوهشگاه)، ۱۳۸۰ش؛ ص ۱۶۷.
۲. عیسی بهنام؛ «پارسه‌گرد» ۱. جواد؛ کتاب معماری ایران؛ تهران: انتشارات مجرد، ۱۳۶۳، ج ۱، ص ۶۵-۷۰، نقل در مهدی حجت؛ همان، ص ۱۶۷.